

UN POET MOLDOVEAN – ALEXANDRU HÂJDĂU
(cu referință la studiile lui Pavel Balmuș)

**A Moldovan poet – Alexandru Hâjdău
(referring to the studies of Pavel Balmuș)**

Abstract. This text is a chronicle to the volume signed by two authors: Alexandru Hâjdău and Boleslav Hâjdău, *Writings. Poetry. Prose. Publicistics. Genealogies*. Selection, preface, chronological table, notes and comments: Pavel Balmuș. Publisher Vicovia, Bacău, 2014, Bessarabian Pantheon Series. The critic and the literary historian from Cluj appreciates the effort made by „the noted historian and literary critic Pavel Balmuș” of bringing the Bessarabian literate Alexandru Hâjdău „in the real space of our national culture”, in its turn considering that „Alexandru Hâjdău adds ..., to the Romanian literature, a vibrant, patriotic voice in the poets’ pleiad generation inspired by patriotic ideas of 1848”.

Keywords: spiritual source, ethnic background, value quotation, enlightened spirit, perfume of the epoch, ancestral abode, national resonances, wonderful scenery, rhetoric romanticist, archaic vision, idyllic vision, landscape descriptions.

De-a lungul istoriei, de-a lungul multor secole de frământări și căutări ale identității noastre, un număr deloc neînsemnat de cărturari (teologi, istorici, scriitori ș.a.) au fost nevoiți a se exprima într-o altă limbă, fără însă a se rupe sufletește de matca spirituală, de fondul etnic căruia i-au aparținut.

Toți aceștia trebuie aduși (dacă n-au fost aduși până acum) în spațiul real al culturii noastre naționale, cu drepturi legitime de ființare, indiferent de cota valorică, în absolut, pe care o au. Un asemenea demers face distinsul istoric și critic literar Pavel Balmuș, de la Chișinău, realizând un volum antologic din creația celor doi frați Hâjdău – Alexandru și Boleslav (Alexandru Hâjdău, Boleslav Hâjdău, *Scrieri. Poezie. Proză. Publicistică. Genealogii*. Selecție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii: Pavel Balmuș – Chișinău. Traduceri din limba rusă a vremii: C. Stamati, B. P. Hasdeu, Z. C. Rally-Arbore, N. Dabija, Cl. Balmuș,

P. Balmuș. Editura Vicovia, Bacău, 2014, Seria Panteon Basarabean). Primul este, fără îndoială cel care merită o atenție aparte.

Alexandru Hâjdău (1811-1872) a fost reținut în timp de istoriografia noastră literară ca un spirit iluminist, enciclopedic, cunoscut fiind mai ales ca autor de articole științifice (*Cu privire la întocmirea clasificării idiomatice a plantelor ce cresc liber și a celor cultivate în regiunea Basarabia*), articole privind istoria neamului sau de sociologie, articole cu caracter filosofic (*Epistolă către români*) sau juridic, opera poetică fiind abia pomenită, pentru că a fost scrisă în limba rusă, publicată în reviste, de reținut, prestigioase, ca *Vestnik Evropy* (Mesagerul Europei) sau *Teleskop*, de la Moscova, *Odesski vestnik*, ori în *Syn otecestva* și *Severnii arhiv* din Sankt-Petersburg, pe care prea puțini s-au îndemnat a o cerceta și comenta. Chiar fiul său, B. P. Hasdeu, s-a arătat mai preocupat a-i populariza, în limba română, paginile de proză sau cele ce tratau chestiuni istorice.

Când, de fapt, opera poetică se dovedește a fi una cu totul remarcabilă, lingvistic vorbind cu nimic mai prejos de expresia artistică a poezilor ruși contemporani lui. E o lirică modernă ce stă confortabil alături de producțiile autorilor din România, de la mijlocul secolului al XIX-lea, revelându-și deplinele calități în tălmăcirea excelentă a lui Nicolae Dabija, pentru această ediție (traducere fidelă, propunând un limbaj cu parfum de epocă, dar și cu suplețea prozodică necesară încadrării în perfecțiunea formală a sonetului). „Este mai mult decât un «lătitat basarabean» al secolului al XIX-lea – spune tranșant Pavel Balmuș –; el este, în primul rând, un poet adevărat (în rusește, e drept), un autor serios de sonete (nu atât «moldovenești», cât «din Moldova», asemenea, comparabile cu celebrele «Sonete din Crimeea» ale polonezului Adam Mickiewicz), dar și de fabule (și acestea «din Moldova», și nu doar «moldovenești!»), un creator și de «poezii diverse» (ocasionale, dedicatorii, unele cu accente... protestatare ori «pravoslavnice»...)”.

Alexandru Hâjdău este descendent dintr-o numeroasă familie cu vechi atestări de ranguri boierești în Moldova, încă din secolul al XVI-lea. Un anume Efrem Hâjdeu (1571-1664) a fost pârcălab de Hotin, menționat de Miron Costin; un Gheorghe Lupașcu Hâjdeu (1663-1713) a fost „paharnic”, nevoit a se refugia la un moment dat în Polonia, un altul, Gavril Hâjdeu, ajuns „mare logofăt” sub domnia lui Ion Potcoavă, trebuie să se refugieze la cazaci odată cu urcarea pe tron a lui Petru Șchiopul (1577) ș.a.m.d. Jan Hâjdeu, cu titlul de „ennisifer Pomeraniensis” în Polonia este tatăl lui Tadeu Hâjdeu (1769-1835), remarcabil traducător de literatură în limba polonă (publică opt drame ale lui August von Kotzebue, în 1803), el însuși poet (a scris ode, satire, fabule), dar a cules și folclor românesc (legende), stabilindu-se,

în cele din urmă, la Cristinești, în ținutul Hotin, unde s-a și stins din viață. A avut doi fii: pe Alexandru și pe Boleslav, care i-au moștenit talentul literar. De remarcat că, „risipiți de evenimente neprielnice până peste granițele țării, Hâjdeii au căutat neconținut vatra strămoșească de care s-au simțit indisolubil legați” (I. C. Chițimia, în *Istoria literaturii române*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1968, p. 664). Alexandru Hâjdău învață la pensionul de pe lângă Seminarul Teologic din Chișinău, după care se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Harkov (Harkiv) pe care o absolvă în 1832. Se angajează la Comitetul pentru coloniștii din Sudul Rusiei, cu sediul în Chișinău. Apoi, pentru puțină vreme este funcționar în cancelaria guvernatorului P. I. Averin al Basarabiei. Datorită numeroaselor scrieri (articole) publicate deja în *Vestnik Evropy*, în *Molva*, în *Teleskop* ca și în *Odeski vestnik*, este ales, în 1835 membru al Societății de Agricultură din Sudul Rusiei, cu sediul la Odessa, apoi membru al Societății Imperiale Agricole din Sudul Rusiei (1836) și tot în același an este numit efor al școlilor din ținutul Hotinului, calitate în care elaborează și susține câteva discursuri cu vibrante rezonanțe naționale (*Pomenire de vechea slavă a Moldovei*, în 1837). Pe moșia strămoșească de la Cristinești i se naște, la 28 februarie (stil nou) 1838, un fiu: Thadeu, cel care va deveni marele cărturar român, Bogdan Petriceicu Hasdeu.

Atitudinea sa naționalistă nu este bine văzută de oficialități și în 1840 va trebui să se retragă la Vinița, din districtul Kiev (Kyiv), în calitate de profesor de limba franceză la clasele gimnaziale. Doi ani mai târziu se transferă la gimnaziul de băieți din Camenița (Podolia/ Hotin), dar în 1843 este nevoit a părăsi învățământul și se dedică avocaturii. În 1850 însă, „în tovărășia a doi jandarmi, din ordinul guvernatorului din orașul Kyiv, Al. Hâjdău este dus cu forța la Chișinău, «spre a nu tulbura

liniștea» autorităților țariste din Podolia” (Pavel Balmuș). În 1861 se stabilește la Cristinești-Hotin, practicând în continuare avocatura, neîncetând să publice articole și opere beletristice, fapt ce va fi determinant pentru participarea sa ca membru fondator al Societății Filologice Române (viitoarea Academie Română). Se stinge din viață la 61 de ani, din cauza unei ciroze netratate, în orașul Hotin. De reținut că în 1833 trimisese o petiție Divanului Prințipatului Moldaviei, cerând îngăduința de a se stabili la Iași („...eu m-am născut sub ceriul străin, am crescut într-o țară străină (...) am hotărât să mă întorc iarăși la Patrie și patrioți și să slujesc cu credință spre binele obștesc, ca un adevărat fiu al Patriei”), solicitare ce i-a fost respinsă.

Cele peste 45 de poezii cuprinse în actuala antologie fac din plin dovada unui pătimaș îndrăgostit de meleagurile Moldovei, cărora le dedică, aproape în întregime, suita sonetelor sale: *Stânca, pe Prut, Satul Boureni, Suceava, Muntele Ceahlău, Legendara Vale Albă, Hotin, Chilia Nouă, Cotnari, Cahul, Codrii Moldovei, Lăpușna* ș.a., versuri evocatoare, pline de nostalgie, dar și de exaltare în fața unor peisaje mirifice: „Vă este cunoscut acel meleag, unde natura/ A dăruit cu prisosință tot ce vezi:/ Pădurile – pe dealuri, pe șesuri – arătura,/ În lunci – grădini și tinere livezi?!// Unde e cântul înfrățit cu munca/ Și ține loc un zâmbet de salut,/ Unde sloboda-și glăsuie porunca,/ Cel plai blagoslovit vi-i cunoscut?!// O, plai natal! Cui soarta înțeleaptă/ De a se naște-aici i-a hărăzit –/ Acela se socoate fericit” (*Natura Moldovei*). Se resimte în tonalitatea unor asemenea versuri febrila atitudine patriotică pașoptistă. Adesea verbul poartă rezonanțe ce par a avea aceeași plămadă istorică teatrală ce l-a animat și pe Bolintineanu (*Dubovița* sau: *Voichița*). Alteori, răzbat halourile romanticei retorici pușkiniene (*Stâlpul Leahului*). Predomină însă picturalul unor descripții peisagistice,

într-o afectată declarație de iubire pentru tot ce constituie universul locurilor moldave. Contemplând bunăoară *Satul Grumăzești*, versul e exaltat, incantatoriu: „Ah, frații mei! O țară preafrumoasă/ Se află chiar pe-aici, pe undeva./ Și iarba deasă e ca de mătase/ Și râuri de vin dulce curg prin ea”. Mereu trecutul e prezent în aceste tablouri de epocă: „Cuib al vitejilor, meleaguri de libertate,/ Leagăn de doine – slăvite-au egal./ Peisajul și plăieșii tăi plini de demnitate/ Privighetoare tristă de cântu-i genial./ Iubirile-și lăsau adesea necântate/ Fecioarele, ce-n luptă se avântau pe cal,/ Peisajul e același, doar seminții sunt alte,/ Cum Prutul e același, dar apa-i alta-n val” (*Lăpușna*). În fiecare detaliu al meleagului, poetul intuiește întreaga frumusețe a cuprinsului de țară: „Ți s-a-ntâmplat să vezi vre-odată Stăucenii?/ Un sat de lângă ape, suit pe un tăpșan,/ Între livezi și lanuri de aur – sumedenii/ Cu lunci, în care paște truditul boulean./ Că dealurile-s cușme țurcane ai vedenii./ Albine în prisacă, o, lărmuire avan;/ În cântec de cimpoi, dansează moldovenii:/ Țărani și țărăncuțe, la horă, lângă lan./ Blagoslovește-i, doamne, pe cei de i-au făcut/ pe oamenii aceștia să uite de suspin” (*Satul Stăuceni*). Fără-ndoială avem aici o viziune idilică asupra unei lumi ce-și păstrează arhăitatea, ca descripții peisagistice, neamului, așa încât tablourile se desenează după un rețetar bucolic, elegant însă, înfățișat cu demnitatea pe care și-o denunță însuși, ca pe un crez de virtute națională: „Tot ce scrii, orice poemă –/ Sunt cântări pe-aceeași temă (...) Despre una lira-ți cântă:/ Doar despre Moldova sfântă (...) cânt mereu/ Țara sufletului meu” (*Cântec despre Moldova*).

Alexandru Hâjdău adaugă astfel, în literatura română, o voce vibrantă, patriotică, în pleiada poezilor generației însuflețită de ideile patriotice pașoptiste.

Constantin CUBLEȘAN
(Cluj-Napoca)